

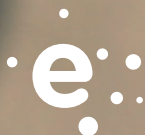
COMUNITATS VEÏNALS PER A L'EFICIÈNCIA ENERGÈTICA

Guia Metodològica i d'Intervenció Social
desenvolupada pel projecte CAF-ACCIÓ

Un projecte de:

ACAF

ecoserveis

En col·laboració amb:

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ / 04

ENTITATS IMPULSORES / 05

QUÈ SÓN LES CAF? / 06

LA POBRESA ENERGÈTICA / 10

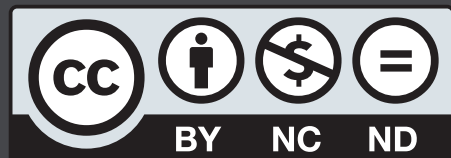
EL PROJECTE CAF-ACCIÓ / 12

EXPERIÈNCIA ADQUIRIDA / 16

CONCLUSIONS / 24

Coordinació i autoria: Abdoulaye Fall, Raquel Rodríguez, Gaia D'Elia i Roger Fonts.
Disseny i impressió: Vånster and Lei
Fotografia: Roger Fonts
Dipòsit legal: B 24836-2018

Aquesta publicació pot ser compartida, referenciada, reproduïda o traduïda, en part o en la seva totalitat, tot i que no venuda o utilitzada per fins comercials, sempre i quan se citi a ACAF i Ecoserveis.

Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada (by-nc-nd):
No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Introducció

Aquesta guia recull els principals aprenentatges que deriven del projecte impulsat conjuntament per ACAF i Ecoserveis en el marc del programa *"Accions Innovadores de caire preventiu adreçades a evitar l'exclusió social i facilitar l'apoderament de persones que es troben en situació de pobresa"* promogut pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.

El propòsit del projecte ha estat desenvolupar una estratègia sostenible i autosuficient de lluita contra la pobresa energètica, basada en l'acció conjunta de comunitats de veïns i dels ajuntaments, complementada amb el suport de les xarxes i dinàmiques de solidaritat de les Comunitats Autofinançades.

Per a fer-ho, el programa s'ha proposat adoptar la creació de grups d'estalvi comunitari perquè invertissin en la millora de l'eficiència energètica de la seva llar i comunitat, amb la finalitat que aquesta acció els fes reduir el cost de les seves factures i, per tant, la seva dependència econòmica amb la seva xarxa de relacions o amb les ajudes de l'administració o d'entitats socials.

Articulat a través d'accions informatives, d'aprenentatge-servei i d'acompanyament als usuaris, s'han beneficiat del projecte tant els membres de les Comunitats Autofinançades com els veïns i veïnes del seu entorn proper. Lluny de pretendre assumir intervencions tan costoses com assistencialistes, la intervenció ha prioritzat el coneixement, la capacitació i la interacció entre usuaris.

Entitats impulsores

| ACAF

L'Associació de les Comunitats Autofinançades (ACAF) és una entitat sense ànim de lucre fundada el 2004 amb l'objectiu de lluitar contra l'exclusió financera i social.

ACAF promou la creació i la difusió de les Comunitats Autofinançades (CAF), una adaptació al context europeu dels bancs comunals veneçolans introduïda per l'emprenedor social Jean Claude Rodríguez-Ferrera.

Les CAF suposen una solució innovadora i sostenible, ja que, a diferència dels models clàssics de microcrèdits, el fons es crea a partir de les aportacions dels socis, i la CAF consolida i amplia els seus vincles socials. En aquest sentit, les CAF han permès demostrar que les persones amb escassos recursos econòmics són autofinançables i poden progressar per si mateixes en comunitat, sense ajut extern.

ACAF ha promogut la creació de CAF a tot el món, un model que s'ha anat estenent en diferents països com Veneçuela, Haití, Indonèsia, Senegal, Angola, Portugal, Hongria, Bèlgica, Itàlia o Holanda, per citar-ne alguns.

Durant els seus dotze anys de funcionament, ACAF ha centrat la seva estratègia en desenvolupar una metodologia senzilla i assequible amb el propòsit d'eixamplar l'horitzó dels beneficiaris. És en aquest sentit que un important procés de digitalització ha permès el llançament el 2013 de la plataforma Winkomun com a aposta d'obertura i de transparència interna, d'una banda, i d'interconnexió de les CAF d'arreu, de l'altra.

ACAF ha estat premiada amb guardons com el Premi Mercè Conesa 2008, a La Millor Iniciativa Solidària concedit per El Periódico (dins el marc del Premi al Català de l'Any) o el premi de la European Microfinance Network a la millor pràctica en microfinances a Europa el 2009. Per últim, el model de les CAF és citat com a exemple d'innovació Social per la Comissió Europea.

| Ecoserveis

L'Associació Ecoserveis és una entitat sense ànim de lucre fundada el 1992 amb l'objectiu de promoure les tecnologies renovables, implementar mesures per evitar el malbaratament energètic i garantir el dret i l'accés a l'energia a un preu just.

Les accions que desenvolupa se centren en formar a agents tècnics i socials, buscar solucions per a professionals i administracions i intervenir en llars en situació de vulnerabilitat energètica per assegurar un ús conscient i transformador de l'energia.

Per a fer-ho compten amb el rigor de ser experts en l'àmbit energètic i el compromís social per ser professionals amb recorregut dins del tercer sector i una aposta decidida per l'apoderament individual i col·lectiu en energia a través de la innovació i la transformació social.

Entre els serveis que ofereixen trobem xerrades i tallers, assessorament a professionals socials sobre pobresa energètica, la dinamització de xarxes de voluntaris, l'acompanyament en la gestió energètica de veïns i d'organitzacions, la creació de recursos educatius i de campanyes de comunicació, el disseny de plans estratègics i de models de finançament, la tutoria de màsters i postgraus o la participació en projectes experimentals d'implantació de tecnologies renovables.

Què són les CAF?

Un model basat en l'apoderament

A mesura que algunes estructures s'enfonsen i amenacen amb destruir el teixit social, aquest últim es reforça espontàniament amb d'altres mecanismes per tal d'afrontar les noves dificultats, de vegades amb sistemes sorprenentment eficaços. Per contraposició a una política d'ajuda assistencialista que consumeix una gran quantitat de recursos, no aporta solucions a llarg termini i sovint crea dependència, les Comunitats Autofinançades (CAF) són una via de capacitat i d'apoderament de les comunitats per tal de què siguin aquestes les que, de forma autònoma, prenguin el control de la seva situació i tractin de millorar-la mitjançant diverses eines, incloent l'ajuda mútua, l'estalvi, l'educació financera i d'altres; tot mitjançant l'autofinançament i l'autogestió, que n'asseguren la independència i la sostenibilitat.

Imaginem-nos una petita caixa i un grup de persones que es reuneix regularment per dipositar-hi els estalvis. Aquesta caixa serveix de fons comú perquè qui ho necessiti pugui accedir a petits préstecs: una avaria a casa, els llibres escolars de la mainada, una factura imprevista o, fins i tot, poder engegar un petit negoci.

Les CAF són petites comunitats en les que els socis, generalment entre 10 i 30 persones, aporten petites quantitats de diners que els permeten convertir-se en accionistes del grup. Amb el fons creat s'ofereixen petits crèdits que serveixen per cobrir despeses corrents. D'aquesta manera, les comunitats poden estalviar i

progressar per elles mateixes mitjançant l'ajuda mútua. En pocs anys, arreu del món, s'han constituït més de 300.000 CAF, que solucionen les necessitats financeres de vint milions de persones, majoritàriament dels continents africà, asiàtic i llatinoamericà.

En aquests grups, la part social és igual o més important que l'econòmica; segons un estudi fet per ACAF, per al 60% dels membres de les CAF aquesta és l'única xarxa social de què disposen. Les CAF dignifiquen les persones ja que en demanar un crèdit, condicionat a un estalvi previ, exerceixen el seu dret i, a diferència dels crèdits sol·licitats en entitats financeres convencionals, aquest no se'ls concedeix com un favor sinó en una relació d'igual a igual, fet que potencia la resiliència dels seus membres i de les pròpies CAF.

Les comunitats es regeixen per uns estatuts democràtics establerts i gestionats exclusivament pels seus membres, sota la base de la confiança. Donat que els mecanismes de funcionament de les CAF preveuen la incorporació progressiva de nous membres, els ja existents poden ampliar el seu cercle social comportant l'aparició de les subseqüents sinèrgies socials.

També denominades Bankomunales a Llatinoamèrica, les CAF han destacat per la seva capacitat d'impulsar canvis profunds i sostenibles en les economies locals i teixits socials de comunitats tant rurals com urbanes. Per

la seva naturalesa, són una realitat en contínua evolució i l'any 2016 a Catalunya hi ha una cinquantena de grups en funcionament que integren quasi 800 persones.

A les CAF que trobem a Catalunya, es presten quantitats de l'ordre dels 400, 500 o 1000 euros, que serveixen per fer front a necessitats quotidianes bàsiques i són molt importants per la gent amb pocs recursos. En aquestes comunitats, el capital creix una mitjana del 350% durant el primer any. Com que les integrants de la CAF són alhora prestadores i prestatàries, la responsabilitat de cadascuna de les persones augmenta i s'estableixen lligams de confiança recíproca entre les integrants. Bona prova d'això és la baixa morositat que mostren els grups. Amb tot, la principal riquesa de les CAF no és econòmica, és la unió comunitària i la xarxa de suport que representa per a les persones que en formen part. Segons ACAF un 70% de les persones que pertanyen a les CAF hi són per la xarxa social que generen.

Si bé les comunitats s'organitzen a partir d'unes reunions on les sòcies afegixen estalvis a la caixa, retornen crèdits pendents i demanen crèdits nous, aquestes trobades també són un moment per compartir els problemes, sopar o prendre una copa. Les CAF, doncs, no són petites entitats financeres, sinó –per sobre de tot– grups de persones.

Què són les CAF?

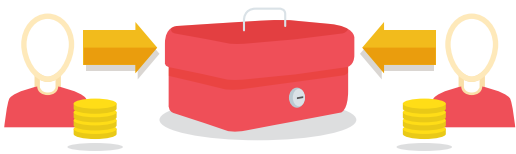
CAF = COMUNITATS AUTOFINANÇADES

CREACIÓ I FUNCIONAMENT

COM FUNCIONEN?

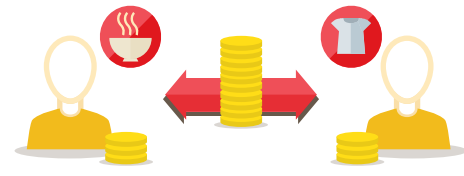
Les CAF són comunitats d'entre 10 i 30 persones que progressen juntes, reunint-se periòdicament per estalviar en comú, agafar crèdits del fons compartit i ajudar-se mútuament. Els membres en són alhora propietaris i clients.

ESTALVI EN COMÚ

Els membres aporten els estalvis que desitgen al fons comú.

CONCESSIÓ DE CRÈDITS

Els membres que ho necessiten poden demanar préstecs del fons comú, que seran retornats en forma de quotes amb interessos.

REPARTIMENT DE BENEFICIS

Els interessos generats durant l'any es reparteixen proporcionalment a l'estalvi de cada membre en una reunió anual.

ELS ESTATUTS

Els estatuts són normes, definides democràticament, que regeixen el funcionament del grup i en garanteixen una gestió eficient. Alguns dels paràmetres que inclouen són:

- ▶ Crèdit màxim
- ▶ Tipus d'interès dels crèdits
- ▶ Avals necessaris per als crèdits
- ▶ Relació entre estalvi i crèdit màxim
- ▶ Rotació democràtica dels càrrecs
- ▶ Repartiment de beneficis
- ▶ Dies de reunió

CARACTERÍSTIQUES DIFERENCIALS

AUTO-FINANÇAMENT

Estímul de l'estalvi

Accés ràpid i senzill a microcrèdits

Accés a altres serveis com microassegurances o ocupació

AUTO-RECOLZAMENT

Ajuda mútua

Xarxa social de recolzament i unió comunitària

AUTO-APRENTATGE

Educació financera

Sentit de la propietat + responsabilitat

AUTO-APODERAMENT

Foment de la confiança i el lideratge

Generació de beneficis que es reparteixen entre els membres

Totes les decisions són votades democràticament pels membres

ELS "STARTERS"

Els Starters són persones que ajuden a escalar la metodologia ajudant en la creació i supervisió dels grups:

- Poden ser locals o expatriats. És aconsellable que aprenguin creant prèviament el seu propi grup.
- Poden ajudar a identificar grups i a iniciar-los.
- Poden entrenar en la metodologia a líders locals i grups i en fan seguiment i supervisió.
- També poden entrenar altres Starters per multiplicar l'efecte i incloure població local, així com ajudar els grups a prendre les seves decisions democràticament i sense condicionar-les.

La pobresa energètica

L'accés a l'energia està lligada al benestar de les persones. L'energia és necessària per cuinar, per il·luminar-nos, per conservar els aliments o per tenir aigua calenta. Tenir dificultats per disposar d'aquests serveis implica viure sense unes condicions mínimes de confort i, per tant, no tenir garantida la qualitat de vida, la dignitat.

Tot i que no hi ha consens en la definició de *pobresa energètica*, se sol identificar com la incapacitat de mantenir la llar a unes condicions adequades de temperatura a un preu just.

La manca de definició dificulta l'elaboració de metodologies específiques de mesura, malgrat això, les evidències són ben presents i cada dia trobem més persones amb dificultats per cobrir les seves necessitats bàsiques de gas i electricitat. Es calcula que al voltant d'un 10% de la població a Catalunya pateix pobresa energètica i que aquest percentatge no deixa d'augmentar.

Perquè una persona esdevingui "pobre energètic" hi intervenen una multiplicitat de factors, molts dels quals han tingut especial incidència a l'Estat espanyol durant els darrers anys. L'augment continuat dels preus de l'energia, la reducció del nivell d'ingressos de moltes persones com a conseqüència de la crisi econòmica o les condicions dels immobles han agreujat la situació de moltes persones i han convertit l'erradicació de la pobresa energètica en una nova prioritat social.

De fet, gairebé el 9,1% de la població catalana declara que no pot mantenir l'habitatge a una temperatura adequada, situació que té efectes sobre la salut de les persones, les relacions familiars, i el rendiment acadèmic, entre d'altres.

Les conseqüències derivades de la pobresa energètica fonamentalment tenen a veure amb: afeccions a la salut, disminució del rendiment físic i acadèmic, problemes socials i relacionals (intra i extrafamiliars), degradació dels edificis, increment de les emissions de CO₂ (amb els conseqüents efectes sobre la salut pública), i deute excessiu.

La pobresa energètica afecta un ampli ventall de persones, però les més sensibles de patir-ne són aquelles que tenen menys poder adquisitiu. Aquest fet és degut a que la despesa econòmica per escalfar un habitatge amb pitjor condicions és molt més alta que si la llar està aïllada adequadament. Un habitatge que disposa d'un bon comportament tèrmic revaloritza l'immoble, de manera, que les persones que tenen rendes baixes, ocupen edificis de preus més econòmics, que tenen un nivell d'eficiència energètica pitjor, cosa que representa una major despesa econòmica en subministraments bàsics per arribar a les mateixes condicions de confort.

Així ho palesen les dades, ja que gairebé el 20% dels habitatges de Catalunya presenten humitat, goteres o altres problemes derivats d'un mal aïllament. Cal tenir en compte que més de la meitat del parc d'habitatges es va construir

abans de l'any 1979, quan no existia cap normativa que regulés el comportament energètic dels edificis.

La manca de diners dels inquilins fa que no puguin resoldre o atenuar aquesta situació. Cada vegada hi ha més propietàries que no volen invertir per rehabilitar els seus pisos perquè, tot i la baixa certificació energètica dels mateixos, l'elevada demanda en segueix garantint la ocupació. Un altre factor decisiu que origina que les factures de subministraments bàsics s'elevin més enllà de les possibilitats de l'usuari són les condicions de contractació. Potències contractades per sobre de les necessitats, augment continuat del preu del kWh, desconeixement del bo social i desinformació dels usuaris són la combinació perfecta perquè moltes persones visquin en permanent dependència dels ajuts dels serveis socials municipals o de les entitats socials.

Fins als darrers anys, la problemàtica s'ha abordat de manera correctiva, pagant factures. Tot i ser mesures d'urgència aquesta mena d'actuacions no resolen el problema ni preveuen situacions futures i l'usuari tornarà a necessitar un ajut en un futur.

Comunitats veïnals per a l'eficiència energètica

A Catalunya, un sector important de la població es troba en situació de vulnerabilitat energètica. Aquesta situació és deguda tant a una realitat estructural com és la vigència de una política energètica i d'habitatge que afecta negativament bona part dels ciutadans com al creixent empobriment de les classes mitjanes que veuen com, tot i que ser laboralment actius, no aconsegueixen cobrir les seves necessitats bàsiques. En el cas de les persones migrades, s'hi afegeix la manca d'una xarxa de relacions en el territori i la situació de precarietat econòmica amb la que arriben. Aquests factors multipliquen les possibilitats d'acabar patint situacions de pobresa energètica.

El projecte que presentem en aquesta guia relata l'experiència i el protocol d'actuació per a combatre la pobresa energètica de manera mutualista tot implicant-hi els beneficiaris amb el suport dels consorcis municipals. A més, pretenem aprofitar les xarxes d'ajuda i de solidaritat que generen les agrupacions de ciutadans que fan estalvi popular que, a Catalunya, s'han estès majoritàriament a través de les denominades Comunitats Autofinançades (CAF) per tal de disposar d'un mecanisme permanent de cobertura de les factures de subministrament i altres reformes als habitatges i als espais comuns. Tot i que hi ha CAF integrades únicament per persones autòctones, moltes d'altres estan integrades en part o en la seva totalitat per grups de persones nouvingudes. Aquest fet radica

en què els grups d'estalvi popular estan arrelats des de fa dècades en països africans, llatinoamericans i asiàtics, en que moltes persones no disposen d'una xarxa de relacions quan arriben a Catalunya i busquen espais comunitaris coneguts i integrats per persones de similar origen i en que, per les situacions d'arribada, no tenen accés a crèdit bancari.

Sent aquestes les circumstàncies, quan ACAF i Ecoserveis van començar a plantejar el projecte, no semblava desencertat pensar que molts dels membres de les CAF patissin situacions d'exclusió residencial i/o de precarietat energètica. Una anàlisi dels paràmetres de gestió dels edificis públics d'habitatge ha fet palès que el suport econòmic sostingut dels consorcis municipals s'ha erigit com a mecanisme permanent de pagament de les factures i d'execució de les reformes que escauen. A nivell dels habitatges, els Serveis Socials dels Ajuntaments representen, molt sovint, els únics recursos de prevenció de talls de llum. En el cas de les CAF, després de fer un seguiment dels grups i dels motius pels quals els membres demanen crèdits, ACAF va detectar que un gran nombre de préstecs se sol·licitaven per a pagar factures de subministraments bàsics si no és que l'inevitable pagament de factures deixava altres necessitats bàsiques desateses.

En aquell moment va néixer CAF-ACCIÓ, un projecte desenvolupat entre el 5 d'octubre de 2015 i el 31 d'octubre de 2016 amb 7 Comunitats Autofinançades existents a Catalunya. L'objectiu era que les persones integrants d'aquestes CAF poguessin invertir en la millora de l'eficiència energètica de la llar per poder reduir el cost de les seves factures i, per tant, la dependència econòmica amb tercers.

Posteriorment durant el 2016-2017, ACAF i Ecoserveis es proposen fer un pas més i apropar aquesta metodologia a col·lectius de persones nouvingudes no organitzades a través de CAF, perquè d'aquesta forma es poguessin organitzar en grups d'estalvi popular, i esdevinguessin altaveus i agents que fessin front a la pobresa energètica.

Finalment al 2017 es planteja un nou projecte que pugui replicar aquesta metodologia però aquesta vegada en comunitats de veïnatge. Així neix el projecte **"Comunitats veïnals per a l'eficiència energètica"**, que busca posar en pràctica i consolidar un model sostenible, innovador i no assistencialista davant l'ingent repte de la gestió comunitària i municipal dels habitatges públics i especialment aquells ocupats per col·lectius vulnerables o en risc d'exclusió social. Per assolir aquest objectiu, centrem la intervenció en

el convenciment que les persones beneficiàries s'han de conscienciar i, conseqüentment, involucrar-se en la millora de l'eficiència energètica de les seves llars, d'una banda, i realitzar un consum responsable dels subministraments per tal de reduir el cost de les seves factures, de l'altra. El projecte s'ha desenvolupat **entre gener i desembre 2018, a 11 municipis i 18 comunitats de veïns**. El pressupost definitiu aprovat per al desenvolupament del projecte *"Comunitats veïnals per a l'eficiència energètica"* ha estat de 59.080,00 €, finançat en gran part (50.000,00 €) pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya per a l'exercici 2017-2018 en el marc del Programa "Accions Innovadores de caire preventiu adreçades a evitar l'exclusió social i facilitar l'apoderament de persones que es troben en situació de pobresa".

Les actuacions previstes consten de trobades, tallers informatius, diagnòstics dels habitatges i edificis. Elaboració i implementació d'un taller sobre usos energètics a la llar i prevenció de la pobresa energètica als membres de les comunitats de veïns, elaboració d'un taller d'interpretació de factures d'aigua, gas i electricitat. Dues intervencions d'aprenentatge-servei en cada una de les 18 comunitats de veïns per tal que els beneficiaris aprenguin a instal·lar material d'eficiència energètica *low cost*. Un diagnòstic de cada edifici amb un quadre complet de les intervencions a realitzar per assegurar-ne l'optimització. Punts informatius per l'atenció personalitzada de veïns i veïnes per reduir la despesa de les factures de serveis bàsics (aigua, llum i gas). Per últim, el desenvolupament de la present guia d'intervenció basada en l'experiència del projecte per tal de fer-ne difusió a entitats i tècnics socials. En paral·lel durant tot el projecte es faran sessions de treball i acompanyament amb cada comunitat per intentar constituir una CAF amb els veïns que estiguin interessats en conèixer el seu funcionament.

Tot aquest projecte s'inspira en el projecte CAF-ACCIÓ promogut i implementat per ACAF i Ecoserveis durant el 2016-2017, i representa la consolidació d'una metodologia per reduir la pobresa i empoderar la ciutadania més vulnerable, implicant en aquesta ocasió també les administracions municipals de manera directa. Per tot això la guia metodològica i d'intervenció social desenvolupada pel projecte representa un punt de partida i no de final. El pla de difusió dels resultats del projecte preveu apropar la metodologia a altres municipis, comunitats de veïns i Ajuntaments perquè puguin considerar la idoneïtat de promoure la creació de grups d'estalvi popular per tal de fomentar la seva resiliència per fer front a la pobresa energètica.

Metodologia del projecte Comunitats veïnals per a l'eficiència energètica

1. CAPTACIÓ

Contacte amb els Ajuntaments per tal d'identificar les comunitats de veïns beneficiàries que participen al projecte segons uns criteris tècnics i socio-econòmics.

2. PRESENTACIÓ DEL PROJECTE A LA COMUNITAT DE VEÏNS

Generació de confiança de l'actuació d'Ecoserveis a la seva comunitat. En aquesta fase, s'executen les següents accions:

1. Concertar una trobada amb els membres de la Comunitat de veïns per a presentar el projecte i fer un taller de 2h sobre factures de subministraments bàsics i consums domèstics d'energia.
2. explicació de les estratègies de reducció de la despesa econòmica de les factures d'energia sense disminuir el consum, només a través de canvis en la contractació: baixada de potència, discriminació horària, bo social, i,
3. oferiment de suport per a la tramitació dels canvis de contractació a través d'Ecoserveis.

3. DIAGNÒSTIC DE L'ESTAT DELS ESPAIS COMUNS I DE L'ASCENSOR DE L'EDIFICI

L'objectiu és disposar d'un quadre tècnic exhaustiu de l'edifici i dels paràmetres de contractació i de consum energètic per tal de determinar les accions a dur a terme en vista a una optimització del consum energètic i el confort dels veïns. L'informe del diagnòstic es posa a disposició de la comunitat i dels ajuntaments corresponents perquè decideixin les accions de millora i adaptació.

4.

INTERVENCIIONS DE MILLORA ALS HABITATGES

Cada comunitat de veïns selecciona 2 habitatges que es beneficien de les intervencions d'aprenentatge-servei. Els principals criteris a tenir en compte a l'hora d'escollir els beneficiaris són: llars amb nens petits, persones grans i/o persones amb malalties cròniques; llars que tenen tot l'equipament elèctric; llars que tenen consums d'energia elevats; llars que compleixen uns mínims d'habitabilitat (en llars que requereixin reformes grans, les mesures d'eficiència de baix cost no es contemplen perquè tenen un impacte limitat), llars on els habitants són els titulars dels subministraments bàsics i llars amb compromís de permanència mínim per 2 anys.

Un tècnic d'Ecoserveis fa la intervenció a la primera vivenda amb la participació dels altres veïns que, a continuació, posaran en pràctica els coneixements adquirits, sota la seva supervisió, en un segon habitatge. La operació inclou la instal·lació dels següents elements: rivets, *thermo cover*, rellotge de sorra per a dutxa, termòmetre/higròmetre, temporitzador, base amb interruptor, bombetes LED, reflector per a radiadors, sotaportes i recobridor de caixes de persiana.

L'objectiu és apoderar-los perquè, seguint el principi de *Do it yourself*, ells mateixos puguin fer petites intervencions en les seves llars i puguin servir de corretja de transmissió de solucions pràctiques i assumibles per prevenir la pobresa energètica a altres persones del seu entorn que la pateixen.

5.

ASSESSORAMENT

En complementarietat als tallers d'informació sobre els usos energètics i les intervencions de millora tècnica a les llars, tots els veïns que ho necessitin tenen a la seva disposició un tècnic d'Ecoserveis que els assessori en els seus tràmits d'optimització dels contractes de llum, aigua i gas.

6.

ACOMPANYAMENT I ESTALVI COMUNITARI

D'una durada variable d'entre 3 i 6 sessions per comunitat de veïns, es treballa una aproximació a la metodologia de les Comunitats Autofinançades a càrrec de tècnics d'ACAF.

L'objectiu és explicar el model i impulsar la creació i consolidació de CAFs amb el propòsit d'oferir als participants un mecanisme permanent de solució de les necessitats bàsiques, tant personals com relatives al pagament de subministrament o remodelació als espais comuns de l'edifici.

7.

AVALUACIÓ I TANCAMENT

El programa es tanca amb una sessió de retorn promoguda per l'oficina local d'habitatge i dirigida a associacions de veïns, administradors de finques, comunitats de propietaris i altres agents interessants explicant tant el desenvolupament del projecte com els resultats, amb l'objectiu de sensibilitzar les entitats així com promoure accions similars entre noves comunitats de veïnatge.

A nivell de comunitat també es fa un retorn, tant a veïns i veïnes, com a l'ajuntament, amb els resultats del projecte i amb les propostes de millora suggerides, així com propostes de continuïtat, a nivell tècnic i comunitari.

Experiència adquirida

El contacte amb els ajuntaments i les comunitats

Tractant-se d'un programa d'àmbit català, s'ha prioritzat en la fase d'identificació dels municipis un criteri de varietat territorial en què totes les quatre províncies han de ser representades. Tanmateix, en el cas del municipi de Barcelona, tot i tenir un pes demogràfic considerable, s'ha tingut en compte l'existència d'un important pla de lluita contra la pobresa energètica. Aquest fet explica que cap de les comunitats hi estigui ubicada.

Amb tots els ajuntaments s'ha fet una primera reunió per explicar el funcionament del projecte als tècnics responsables del mateix i decidir quina seria la comunitat més adient amb la que treballar. Segons l'ajuntament s'ha establert contacte amb les àrees d'habitatge, medi ambient (energia) i serveis socials. En tots els casos s'ha promogut una col·laboració entre les diferents àrees. El contacte a través de Serveis Socials ha resultat ser dels més propers i efectius, ja que el coneixement i el seguiment de les famílies és més acurat, i els beneficiaris tenen més confiança amb aquests actors. Pel que fa els

representants d'habitatge s'ha detectat que, sovint, els veïns i veïnes tenen demandes no ateses (per manca de recursos o competències) per part de l'administració que dificulta les comunicacions a través dels i les tècniques d'habitatge. En els casos en els que l'àrea de medi ambient també s'ha vist involucrada, s'han detectat més sinergies amb altres activitats en l'àmbit energètic de la ciutat (altres mesures per combatre la pobresa energètica o foment de l'eficiència).

En els casos que s'ha cregut necessari també s'ha fet una reunió amb la presidència de la comunitat seleccionada per presentar el projecte d'una forma més propera i veure amb major certesa si pot encaixar amb la comunitat. Quan es contacta amb els representants de la comunitat és molt important que tinguin clares les motivacions del projecte, la reducció de la despesa econòmica en subministraments bàsics i la millora en el confort que representa i el seu paper d'agents un cop estiguin apoderats.

Selecció de les comunitats beneficiàries

La identificació de les 18 comunitats de veïns que han participat del projecte ha correspost als Ajuntaments dels municipis on el projecte s'ha implementat tenint en compte el fet que coneixen millor la realitat local a la vegada que garanteix l'execució d'una acció coordinada. El nombre de comunitats de veïns a cada municipi s'ha regit principalment per tres factors: la dimensió (demogràfica) del municipi, l'abast del problema que es pretén resoldre i l'existència o no de programes de la mateixa índole.

D'altra banda, els criteris definits per a la selecció dels beneficiaris tenen en compte els paràmetres d'habitabilitat, el règim de tinença de l'edifici (protecció

oficial, habitatge social o privat) la situació socioeconòmica dels inquilins i una clara aposta dels consorcis locals de participar activament a la implementació del programa.

Les trobades celebrades amb els equips municipals (regidors i tècnics dels àmbits concernits) i els responsables de les comunitats de veïns han possibilitat una aproximació més acurada a la política dels municipis en matèria d'habitatge i de les diferents estratègies emprades per fer-hi front, d'una banda, i una millor coneixença dels perfils dels beneficiaris i les dinàmiques de convivència, de l'altra.

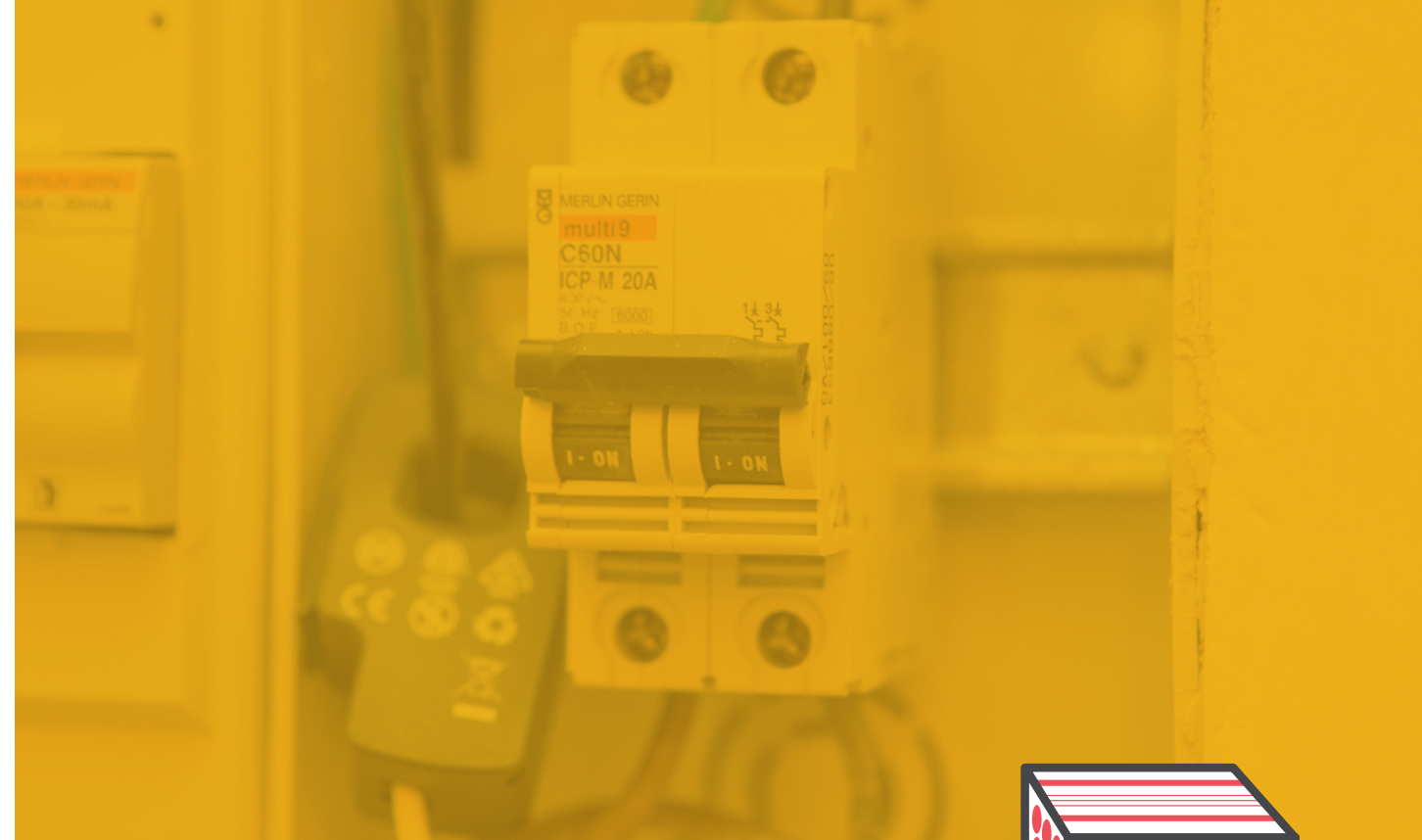
Sessions informatives

S'ha realitzat una sessió informativa amb cada comunitat participant amb dos objectius concrets:

- Presentar el projecte a la comunitat i contextualitzar el marc d'actuació i durada de les diferents fases. S'explica que han estat seleccionats conjuntament amb 17 comunitats de veïns de tot Catalunya, i que el treball per millorar l'eficiència energètica de la llar a diferents nivells: assessorament en les factures dels subministraments, intervencions a la llar per instal·lar material per millorar l'eficiència, i fer una diagnosi de l'edifici. D'aquesta forma es busca generar un primer vincle de confiança i aconseguir la màxima participació i implicació dels veïns i veïnes durant tot el procés. A partir d'aquesta sessió informativa s'ha consensuat la calendarització de les accions a dur a terme a la comunitat al llarg dels següents mesos d'implementació del programa.

- Aconseguir beneficis des del primer moment. S'ha realitzat un taller de factures energètiques on s'ha explicat com reduir l'import de les factures dels subministraments bàsics de la llar. Tots els veïns i veïnes que han assistit a aquesta sessió han acabat amb una primera idea de com estalviar en les factures i amb motivació per seguir en el projecte i aconseguir majors resultats d'estalvi. Aquests coneixements es consoliden al llarg de tot el projecte, especialment amb els assessoraments personalitzats.

Aquests primer espai també és necessari per establir un primer punt de trobada i començar a treballar en confiança tant pel que fa amb l'equip tècnic del projecte, com amb la resta de la comunitat, amb qui, sovint, les relacions són escasses o nul·les. Sovint, degut a conflictes interns en les comunitats, hi ha veïns que no participen d'aquesta sessió, fet que dificulta la seva participació durant la resta del programa, ja que no han tingut l'oportunitat de conèixer-lo de primera mà ni d'establir el vincle de confiança amb l'equip tècnic.

Diagnòstic dels edificis

A partir d'aquesta primera sessió s'ha realitzat un diagnòstic tècnic de l'edifici per tal de determinar els usos energètics i els contractes de subministrament de la comunitat. La finalitat ha estat detectar les deficiències existents i proposar les accions concretes de reforma i de millora a realitzar (per l'Ajuntament i/o la pròpia comunitat) amb el propòsit de reduir els consums de subministraments i garantir el confort dels inquilins.

És important que aquestes visites es diguin a terme tant amb els responsables municipals com els mateixos veïns i veïnes que poden proporcionar de primera mà informació sobre els usos tant dels espais comuns com de les llars. Cal per tant tenir en compte tant aspectes estructurals com aspectes d'hàbits per tal de poder intervenir de manera adequada suggerint les millores escaients.

En la diagnosi s'han visitat les zones comuns de l'edifici i s'ha recollit informació sobre els consums comunitaris, i també s'han visitat alguns habitatges. En el cas dels habitatges, s'han determinat les necessitats de cadascú en base a la informació preliminar (factures, composició de la família, ingressos, etc.) que els propis veïns faciliten a l'hora de l'assessorament personalitzat per acabar de perfilar la vivenda tipus que es troba a cada comunitat.

Per tal d'assolir un diagnòstic complet també s'ha accedit a informació administrativa relativa a les condicions de propietat, lloguer, subministraments així com altres aspectes tècnics de les instal·lacions necessaris per poder completar el diagnòstic, tant a nivell de comunitat com d'habitatge.

Les intervencions

En consonància amb l'esperit democràtic i autosuficient de les CAF, la identificació dels beneficiaris de les intervencions dins de les comunitats és consensuada per cadascuna de les comunitats de veïns. En aquest sentit doncs les dues llars seleccionades per comunitat s'han decidit entre els veïns/es i les responsables de l'Ajuntament assignades al projecte.

Durant les sessions d'intervenció s'enseny a membres de la comunitat a instal·lar material d'eficiència energètica *low cost* en un habitatge.

Tot i ser una jornada de treball, és una sessió d'aprenentatge i, per tant, les persones que reben la formació han de finalitzar-la coneixent el material que s'utilitza, sabent on trobar-lo, quin preu aproximat té i com instal·lar-lo. Si bé és important que el tècnic l'instal·li, especialment en els punts on pugui tenir una incidència major durant l'hivern, no cal instal·lar tot el material disponible si es preveu que el temps d'intervenció s'allargarà més de tres hores, ja que cal destinar una part important del temps a mostrar detalladament com s'instal·la el material i quin ús té.

En el procés de selecció dels habitatges que rebran les intervencions és important tenir en compte aquesta vessant més formativa, i per tant, els veïns i veïnes han d'estar disposats a obrir les portes a la resta de veïns. Aquest és un aspecte important a treballar des de la construcció dels espais de confiança.

En cas de manca d'acord entre els veïns aquesta activitat es pot substituir per un taller de mesures d'estalvi energètic a la llar, sempre i quan aquest inclogui la part demostrativa de la implementació dels diferents materials.

Alguns municipis disposen de kits bàsics de materials per a instal·lar en llars amb més necessitats, aquesta és una bona oportunitat per a que els beneficiaris puguin aplicar els coneixements adquirits.

Assessorament energètic

La darrera fase pel que fa les intervencions de l'àmbit energètic és optimitzar les factures dels subministraments de la llar. Un dels objectius del projecte és limitar la dependència dels usuaris envers els recursos públics per al pagament de les factures de subministrament, ja que la no assumpció de la totalitat o part dels costos inherents als seus consums aboca molt sovint a un total malbaratament energètic.

En aquest sentit s'ha realitzar un punt informatiu a cada comunitat al que han pogut acostar-se els veïns per rebre un assessorament energètic personalitzat sobre les seves factures. El tècnic especialista realitza un breu anàlisi de les factures, proposa canvis de contractació de subministraments bàsics que rebaixaran les factures sense reduir el consum i explica com s'han de sol·licitar a les companyies comercialitzadores.

Durant els assessoraments personalitzats també s'avalua la possibilitat de sol·licitar el bo social i s'informa sobre els tràmits necessaris per poder-se'n beneficiar.

En alguns casos l'assessorament s'ha realitzat a una hora determinada a la llar de l'usuari per analitzar també la situació de confort en que viu la persona.

Acompanyament i estalvi comunitari

Durant tot el procés d'actuació per millorar l'eficiència energètica de la llar, s'han fet sessions de treball amb ACAF per plantejar la possibilitat de constituir una CAF amb tots o parts dels veïns de cada comunitat. S'han presentat mecanismes permanents de solució de les necessitats bàsiques, tant personals com relatives al pagament de subministrament o remodelació als espai comuns de l'edifici, prenent com a base l'estalvi energètic aconseguit en les altres fases del projecte.

Com reduir la dependència econòmica i millorar el confort?

FASE 1

GENERAR ESTALVI

a través de l'ajustament tarifari d'electricitat, pots reduir fins a un 40% la factura.

• **Baixar la potència contractada.**

En el cas d'una família 4 persones, habitualment n'hi ha prou amb tenir una potència contractada no superior a 4,6 kW..

• **Sol·licitar discriminació horària.**

És una modalitat amb la que l'electricitat consumida a la nit i fins al migdia et surt a meitat de preu, et permet estalviar molts diners a la factura de la llum si durant la tarda tens consums baixos.

• **Aplicar el bo social (sempre que sigui possible).**

El bo social és un descompte en la factura d'electricitat sobre el Preu Voluntari al Petit Consumidor (PVPC) del 25% pels consumidors vulnerables i del 40% pels consumidors vulnerables severos i s'aplica sobre el total del terme de potència i sobre el terme d'energia segons un límit de consum en funció del tipus de consumidor. Cal tenir l'electricitat contractada a una comercialitzadora de referència i tenir una potència contractada de màxim 10 kW al domicili habitual.

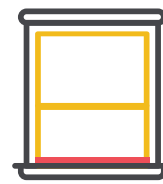
FASE 2

APLICAR MESURES PASSIVES

per a millorar el confort a la llar. Amb 75€ en material *low cost* pots renovar lluminàries, evitar infiltracions d'aire i adquirir temporitzadors o regletes que evitaran consum innecessaris.

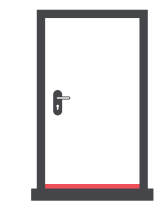
Comprovar que no hi ha corrent d'aire en cap finestra. Encén una espelma i situa-la al costat de la finestra, si la flama es mou és que hi ha corrent d'aire.

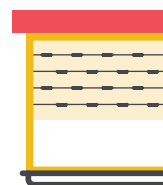
Posar virets a les finestres. En cas de no poder posar-ne a totes, escull la finestra principal de la casa o la que hagi detectat que té pèrdues d'aire.

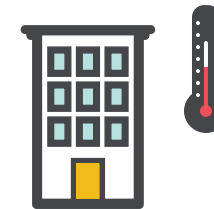
Posar doble vidre a la finestra. En cas que no en tinguis, utilitza el protector tèrmic de finestres. Escull la finestra principal o la que tingui corrents d'aire.

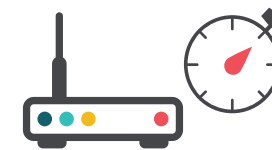
Evitar que entri aire per sota la porta. Posa-hi un sotaportes.

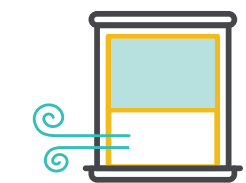
Aïllar la caixa de les persianes. Baixa la persiana i extreu-ne la caixa. Recobreix la caixa amb material aïllant que trobaràs a qualsevol ferreteria.

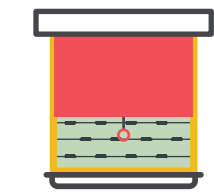
Controlar la temperatura de casa amb un termòmetre. A l'hivern la temperatura de confort se situa entre 19 i 21 °C i a l'estiu entre 24 i 26 °C.

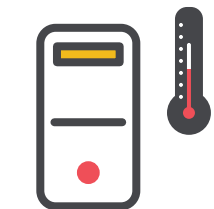
Fer servir temporitzadors pels aparells que utilitzis durant les mateixes hores del dia (termoelèctrics, routers o radiadors elèctrics).

Ventilar 10 minuts cada migdia per renovar l'aire i reduir la humitat de casa. No ho facis més per no refredar-la massa.

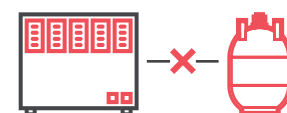
Tancar les persianes i les cortines i reduir la temperatura de la calefacció a 16 °C o apaga-la durant la nit.

Comprovar si la caldera de gas/butà està a la temperatura adequada. Posa-hi la mà sobre l'aigua calenta de la dutxa i baixa la flama fins que l'aigua sigui calenta però no cremi.

Situar els radiadors a la paret més freda i sota la finestra, evitaràs que es refredi l'estança.

Evitar les estufes de butà, generen molta humitat a l'estança.

FASE 3

RENOVAR ELS ELECTRODOMÈSTICS

per d'altres de menor ús de kWh. Prioritzant els que més despesa generen, permetrà reduir el cost total de les factures.

És prioritari fer una despesa major en mesures passives si amb el material *low cost* no s'evita una situació d'inconfort.

Neveres. És responsable d'una tercera part del consum total dels electrodomèstics de casa. Al tractar-se d'un aparell que està encès durant tot el dia cal que tingui un comportament energètic adequat. Els hàbits d'ús en aquest cas també són molt importants.

Calefacció/Refrigeració. Una tercera part del consum energètic d'una llar està destinat a escalfar o refrigerar un habitatge. Les bombes de calor *inverter* són les que actualment garanteixen un comportament més eficient, ja que estableixen la seva potència en arribar a una temperatura de consigna

Calderes. una quarta part del consum energètic de casa és produït per la caldera. Optar per una caldera de condensació de gas o un termoelèctric eficient amb termòstat reduirà els consums energètics no necessaris.

Conclusions del projecte CAF-ACCIÓ

En la línia de l'esperit del projecte basat en una participació activa dels membres de les comunitats seleccionades, s'ha definit un model d'intervenció on els beneficiaris s'apoderen gràcies a la formació i assessorament rebuts, i aconsegueixen reduir les seves despeses i millorar el confort. En aquest sentit, s'ha optat des d'un primer moment per una estratègia innovadora en què es busca formar i apoderar en concordança amb els principis directius del model de les Comunitats Autofinançades. Aquest model ha presentat dificultats a l'hora d'implantar-se, en gran part degut als conflictes pre-existents entre veïns i veïnes. Fet que posa de manifest la necessitat de generar espais de confiança que poden anar més enllà dels immobles mateixos, però que funcionin igualment d'espai per al suport mutu. El perfil dels habitants dels immobles en què s'ha treballat (alta presència de població d'origen immigrant, situacions d'exclusió social, ingressos escassos i irregulars, etc.) ha suposat una dificultat afegida. En aquest sentit, les dinàmiques de convivència dins les comunitats de veïns es regeixen més sovint per afinitats culturals que de proximitat. Per exemple, hem observat que aquesta barrera ha derivat en un important obstacle a l'hora d'implementar una intervenció de caire comunitari com són les CAFs. Una possible solució a aquesta problemàtica seria una major implicació dels consorcis municipals aportant incentius que els motivin a adherir-s'hi.

L'avaluació a mig termini del programa ha permès una revisió del mateix amb el propòsit d'articular-ne millor la implementació i assolir un impacte més gran. Per tant, les futures intervencions haurien d'incorporar millores d'ordre tant conceptual com organitzatiu. Per exemple, s'ha detectat la necessitat de realitzar un seguiment més individualitzat dels beneficiaris tenint en compte les seves especificitats i realitats internes.

D'altra banda, s'ha detectat que els veïns i veïnes més arrelades al territori tendeixen a resoldre els problemes econòmics que puguin sorgir a través del suport familiar, fet que dificulta encara més la implementació de CAFs, metodologia que en canvi presenta àmplia acceptació entre comunitats amb menys arrelament familiar al territori, com les famílies nouvingudes.

S'ha detectat que les famílies mostren proactivitat en les millores a la llar, però les millores comunitàries troben importants barreres, ja sigui per la gestió comunitària que requereixen, ja sigui pels costos més elevats que representen en nombroses ocasions. Tot i així, s'ofereixen recomanacions i prioritzacions d'intervencions i models de finançament de les mateixes, destinades a afavorir la implementació de les millores comunitàries, especialment interessants en els casos de titularitat pública dels immobles. Aquesta proposta s'adopta en complementarietat al model d'instal·lació de material *low cost* per a aquells habitatges que més ho necessiten.

En quant a les sessions informatives, s'ha detectat una necessitat d'adaptar-ne el to i el contingut segons la tipologia dels membres de cada comunitat. Per exemple, pot diferir molt la comprensió d'un taller de factures per part de nouvinguts que tenen dificultats amb l'idioma i un nivell educatiu molt baix respecte d'altres veïns i veïnes.

D'altra banda, respecte les sessions informatives, s'aconsella una millor implicació de les entitats veïnals i els responsables municipals per a garantir una màxima mobilització en els tallers.

Respecte les sessions d'aprenentatge-servei, en algunes ocasions els beneficiaris han reclamat material de suport que expliqués com s'hauria de dur a terme la instal·lació d'algun determinat material. S'ha detectat també la necessitat de generar espais de confiança previs a aquestes intervencions, ja que, en general i sobretot amb famílies no nouvingudes, s'han trobat dificultats per fer accedir veïns i veïnes a les pròpies llars.

Pel que fa al diagnòstic dels edificis, en general, s'han detectat solucions constructives poc o gens aïllades, que fan que sigui molt costós poder viure en situació de confort tèrmic, sobretot si el sistema de calefacció és de radiadors elèctrics. S'ha detectat que les famílies consumeixen, en general, per sota del que seria necessari per assolir situacions de confort, i en molts casos fan servir solucions alternatives i poc saludables per escalfar la llar, com les estufes de butà o la reducció de ventilació.

En la majoria dels casos, les factures de les llars no estan optimitzades, i per reduir despeses tendeixen a reduir encara més els consums. Els assessoraments personalitzats han contribuït a revertir aquesta situació reduint les despeses de les famílies.

Entre les mesures constructives més recomanades es troba l'aïllament exterior dels edificis, alternativa que realment permet millorar el confort dels habitatges reduint també la despesa econòmica de les llars. En els casos de sistemes de calefacció amb radiadors elèctrics és també recomanable un canvi per bombes de calor d'alta eficiència, així com la valoració de la instal·lació de fotovoltàica compartida. Per altra banda s'ha detectat que la majoria de contractes de consums comunitaris tampoc estaven optimitzats, pel que també s'han fet propostes adreçades a reduir aquestes despeses.

Sovint les persones que pateixen situacions de pobresa energètica i d'exclusió residencial són persones que viuen aïllades, sense massa entorn familiar, ni de veïns ni laboral. Més enllà d'intervencions concretes a la llar de l'usuari, algunes de les quals poden ser detectades a través dels centres de serveis socials o de punts d'atenció a la pobresa energètica de la localitat, l'establiment d'una xarxa de confiança per part de l'usuari serà l'única via que permeti una recuperació de la qualitat de vida d'aquestes persones. L'existència de grups de suport i de veïns és fonamental perquè el projecte pugui ser replicable a persones que no formen part de col·lectius, convertint-se en el primer i ineludible pas per a fer front a la seva situació d'emergència.

Agafar confiança amb un grup de persones amb qui comparteixin condicions, necessitats i pors, rebre assessorament sobre la contractació de subministraments bàsics, compartir l'ús que fan dels equipaments energètics i animar a les persones a participar en una sessió d'aprenentatge-servei farà que l'usuari pugui recuperar qualitat de vida i dignitat.

Aquesta guia vol esdevenir una eina perquè tècnics i entitats socials puguin impulsar estratègies d'intervenció social per fer front a la pobresa energètica a través del suport mutu d'usuari vulnerables.

Si t'interessa rebre més informació o implantar-ne la metodologia no dubtis a contactar amb nosaltres.

Més informació:

www.cafaccio.cat

Un projecte de:

ACAF

www.winkomun.org

ecoserveis

www.ecoserveis.net

En col·laboració amb:

Generalitat de Catalunya
**Departament de Treball,
Afers Socials i Famílies**

